

Милка В. Николић¹

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за српски језик

**ИНТЕГРАЛНОСТИЛИСТИЧКА РЕЦЕПЦИЈА
СРПСКЕ БЕЛЕТРИСТИКЕ: НОВА ИСТРАЖИВАЊА
У КОНТЕКСТУ ПРЕТХОДНИХ
(Милош Ковачевић, *Стилистиком кроз белетристичку*,
Београд: Друштво за српски језик и књижевност
Србије, 2022, 193 стр.)**

Почетак 2022. године у србистици обележава појављивање књиге *Стилистиком кроз белетристичку* Милоша Ковачевића, која је објављена у Друштву за српски језик и књижевност Србије (Београд). Ово је тридесет седма Ковачевићева књига, затим, петнаеста његова књига која је или у целини или једним делом посвећена стилистици књижевности, а још уже, седма књига посвећена идиолектима српских књижевника.

Ковачевићево остварење *Стилистиком кроз белетристичку* садржи: уводни текст (стр. 7-9), девет стилистичких радова распоређених у три поглавља (стр. 13-184), библиографске податке о радовима објављеним у овој књизи (стр. 185-186), регистар имена (стр. 187-189), податке о аутору (стр. 191-193). У књигу су уврштени следећи радови:

(а) у поглављу „Стилистика прозе”: (1) Романи Драгослава Михаиловића између књижевног и језика књижевности (стр. 13-29); (2) О структури и стилистици реченице у *Сийничарници* „Код срећне руке” Горана Петровића (стр. 31-51); (3) Асиндетске реченице као језичко-стилска доминанта приповиједака Јована Радуловића (стр. 53-74); (4) О карактеристичним микро и макростилистичким особинама прича Григорија Божовића (стр. 75-92); (5) Стилско-језичке доминанте збирке прича *Циганско гробље* Живојина Павловића (стр. 93-109);

(б) у поглављу „Стилистика поезије”: (1) (Пра)песник и песма (О песми *Тако је певао Орфеј* Ивана В. Лалића) (стр. 113-131); (2) *Улог* у пјесми Ђорђа Сладоја (стр. 119-131); (3) Језичке школске игре Душка Трифунчића (стр. 133-147);

(в) у поглављу „Стилистика драме”: Доминантне стилско-језичке особине драма Душка Ковачевића (стр. 151-184).

Избором студија у овој публикацији одражава се репрезентативни пресек интегралностилистичких подобласти којима се аутор бави. У питању су три тематске целине, а оне се односе на језичко-стилске

1 milka.nikolic@filum.kg.ac.rs

одлике – прозе, поезије и драме. Радови су обједињени тематски, дисциплинарно и методолошки.

Као што смо напоменули, Ковачевић је претходно објавио 14 књига које су или у целини или једним делом (најмање једним радом) посвећене различитим питањима стилистике књижевног текста. Истраживачки проблеми у том обимном опусу могу се оквирно разврстати у следеће тематске области: (1) стилске фигуре; (2) стилематични поступци које античка реторика није идентификовала као стилске фигуре; (3) идиолекти српских књижевника; (4) српски стилистичари. Наводимо податке о поменутих публикацијама:

Стилистика и граматика стилских фигура, четврто издање (Београд: Јасен, 2015); *Стилске фигуре и књижевни текстови* (Београд: Требник, 1998); *Граматицке и стилистичке теме* (Бања Лука: Књижевна задруга, 2003); *Списи о стилу и језику* (Бања Лука: Књижевна задруга, 2006); *Србистичке теме* (Крагујевац: ФИЛУМ, 2007); *Стилска значења и зрачења* (Ниш: Филозофски факултет, 2011); *Лингвостилистика књижевног текста* (Београд: Српска књижевна задруга, 2012); *Лингвистика као србистика* (Пале: Филозофски факултет, 2013); *Српски писци у озрачју стилистике* (Београд: „Филип Вишњић”, 2013); *Стил и језик српских писаца* (Београд: Завод за уџбенике, 2015); *Стилске доминанте српских прозних писаца* (Андрићград: Андрићев институт, 2019); *Поезија у стилистичком кључу* (Андрићград: Андрићев институт, 2020); *Србистички огледи* (Источно Ново Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2021); *Српски стилистичари* (Београд: Српска књижевна задруга, 2021).

Књига о којој говоримо – *Стилистиком кроз белетристику* – припада тематској области која се односи на идиолекте српских књижевника. Како бисмо пружили прегледнији увид у истраживачку проблематику те области Ковачевићевог стилистичког опуса, навешћемо наслове његових радова (чланака, огледа, студија) посвећених српској белетристици у свих 15 књига. Студије ћемо разврстати на поезију, прозу и драму. У истраживања прозе укључујемо и анализу стилематских карактеристика научног дискурса географа Јевта Дедијера јер та анализа показује „да критеријуми лингвостилистике превазилазе критеријуме стилематичности” (*Стилска значења и зрачења*, стр. 272). Преглед дајемо у наставку – радови су распоређени према хронологији објављивања књига (у којима се налазе) и према редоследу у књигама.

Поезија је истраживана у следећим огледима:

Фигуративна анализа једне пјесме Саве Мркаља (*Стилистика и граматика стилских фигура*, стр. 349–358); Синтаксичке фигуре у поезији Саве Мркаља (*Стилске фигуре и књижевни текстови*, стр. 27–48); Антитетичке фигуре у поезији Матије Бећковића (*Стилске фигуре и књижевни текстови*, стр. 51–60); Ентимеми и епифонеми у Његошевом *Горском вијенцу* (*Стилске фигуре и књижевни текстови*, стр. 63–72); Хипотипозе у малим пјесмама Његошевим (*Стилске фигуре и књижевни текстови*, стр. 75–89); Фигуративност слике жене у *Горском вијенцу* (*Стилске фигуре и књижевни текстови*, стр. 93–108); Антиптозе у поезији Николе I Петровића Његоша (*Стилске*

фигури и књижевни текстови, стр. 111–124); Палиндромне вратоломије Недељка Бабића (*Списи о стилу и језику*, стр. 83–95); Инвокација и апострофа у Шантићевој поезији (*Списи о стилу и језику*, стр. 96–125); Структурно суштаство поезије Сретена Вукосављевића (*Стиљска значења и зрачења*, стр. 73–83); Мимолошки језичко-стиљски поступци у Вуковој азбуци Душана Радовића (*Стиљска значења и зрачења*, стр. 117–136); Анализа Шантићеве пјесме *Вече на шкољу* и развојни путеви лингвостилистике код Срба (*Лингвостилистичка књижевног текстови*, стр. 5–34); О поетизмама Лазе Костића (*Лингвостилистичка књижевног текстови*, стр. 35–60); Графостилематичност Ногове поезије (*Лингвостилистичка књижевног текстови*, стр. 61–86); Пролептичка фигуративност у Ракитићевој поезији (*Лингвостилистичка књижевног текстови*, стр. 87–117); Крњевићева *Пјесан о жалној судби* у лингвостилистичком кључу (*Лингвостилистичка књижевног текстови*, стр. 118–131); Стиљско-језичке особености *Језикрвља* Зорана Костића (*Лингвостилистичка књижевног текстови*, стр. 132–152); Поетска одбрана језика српскога (из пера Момира Војводића и Милице Бакрач) (*Лингвостилистичка књижевног текстови*, стр. 153–170); О језику и стилу Петра Пајића [проза и поезија] (*Лингвостилистичка књижевног текстови*, стр. 173–209); Типови еквивалентности у поезији Слободана Ракитића (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 287–321); Фигуративно-кохезиони паралелизми у Његошевој пјесми *Мисао* (*Стиљ и језик српских писаца*, стр. 13–37); Миљковићева *Критика метафоре* у огледалу теорија метафоре (*Стиљ и језик српских писаца*, 38–63); Дискурс једне пјесме Алека Вукадиновића у дискурсној анализи (*Стиљ и језик српских писаца*, стр. 64–84); Лингвостилистичка анализа једине Принципове пјесме (*Стиљ и језик српских писаца*, стр. 85–96); Поетско и истинито у пјесми *Принцип* Ђорђа Сладоја (*Стиљ и језик српских писаца*, стр. 97–118); Реченични исказ као поетска текстостилема Петра Пајића (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 11–34); Стилистика атрибута у поезији Милосава Тешића (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 35–81); Деканонизовани сонети Рајка Петрова Нога (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 83–98); Пјесме акротиха, поноса и љубави Милице Бакрач (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 99–116); О стилско-језичким доминантама *Посланица с Проклеђија* Даринке Јеврић (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 117–132); Слика у пјесми и пјесма у слици Предрага Баја Луковића (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 133–144); Пјесма Милована Витезовића о Принципу и Настасијевићу (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 145–163); Стиљска анализа пјесме „И видех књигу” Предрага Богдановића Ција (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 165–186); Пјеснички утук Момира Војводића на поцрногорчавање српског идентитета Црне Горе (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 187–224); Свесрпска пјесма Благоја Баковића, или: како врабац пјева отаџбину (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 225–239); Стиљско-језичке доминанте у *Зову шетреба* Љубивоја Ршумовића (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 241–270); О фоничкој поезији – на примјерима из поезије Мирољуба Тодоровића (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 271–294); Рима као стилска доминанта поезије Боре Ђорђевића (*Поезија у стилистичком кључу*, стр. 295–323); Басновита поема за дјецу Милице Бакрач (*Србистички огледи*, стр. 237–251); (Пра)песник и песма (О песми *Тако је певао Орфеј* Ивана В. Лалића) (*Стилистичком кроз белејристичку*, стр. 113–118); *Улог* у пјесми Ђорђа

Сладоја (*Стилистиком кроз белетристику*, стр. 119-131); Језичке школске игре Душка Трифуновића (*Стилистиком кроз белетристику*, стр. 133-147).

Проза је истраживана у следећим огледима:

Фонолошке фигуре у приповијеткама Стевана Сремца (*Стилске фигуре и књижевни тексти*, стр. 11-23); Значај елемената „граматике друштвеног статуса” у Андрићевом обликовању Зимоњићевог и Омерпашиног лика (*Грамајичке и стилистичке шеме*, стр. 267-282); О стилу у језику Радошава Братића (*Списи о стилу и језику*, стр. 9-52); Стилске доминанте у Божовићевој причи *Први џиј* у *Новом Пазару* (*Списи о стилу и језику*, стр. 53-82); Међуоднос типова говора у причама Милисава Савића (*Стилска значења и зрачења*, стр. 33-71); Стилско-језичке карактеристике *Родослова* Мирољуба Стојановић (*Стилска значења и зрачења*, стр. 85-114); О стилу у језику Јевта Дедијера (*Стилска значења и зрачења*, стр. 137-169); Испреплетеност књижевноумјетничког и научног стила у Дучићевој књизи о грофу Сави Владиславићу (*Стилска значења и зрачења*, стр. 171-193); О језику и стилу Петра Пајића [проза и поезија] (*Лингвостилистичка књижевног текста*, стр. 173-209); Стилске доминанте у збиркама проповиједака Видосава Стевановића (*Лингвостилистичка књижевног текста*, стр. 210-253); Стилско-језичке карактеристике бајки *Долина јоргована* Тиодора Росића (*Лингвостилистичка књижевног текста*, стр. 254-273); Језичка слика рата у роману *Тој је био врео* Владимира Кеџмановића (*Лингвостилистичка књижевног текста*, стр. 274-296); Стилистика онимских назива у роману *Јојет суданија* Тихомира Левајца (*Лингвостилистичка књижевног текста*, стр. 297-309); О типовима туђег говора у роману *Сара* Петра Сарића (*Лингвостилистичка књижевног текста*, стр. 310-329); Синтаксичко-стилистичке особине слободног неуправног говора у романима Меше Селимовића и Скендера Куленовића (*Лингвостилистичка књижевног текста*, стр. 330-359); Графостилемске вриједности у роману *Сила* Бранка Брђанина Бајовића (*Лингвистичка као србистика*, стр. 155-185); Типови говора у *Причањима Вука Дојчевића* Стефана Љубише (*Лингвистичка као србистика*, стр. 187-201); Андрићев језик и стил - врхунац Вуковог стила и језика (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 11-35); О језичко-стилским особинама приповиједака Мирослава Тохоља (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 37-80); Стилско-језичке особитости прозе Мироја Вуковића (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 81-128); Алузивно-анегдотска доминанта прича *Драги наши* Мома Капора (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 129-153); Графостилемске вриједности у роману *Сила* Бранка Брђанина Бајовића (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 155-200); Синтакса и стилистика упитних исказа у роману *Господска улица* Ранка Рисојевића (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 201-240); Стилематична лексика у роману *Адресар изгубљених душа* Анђелка Анушића (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 241-268); Стилематичност реченице Радована Белог Марковића у збирци прича *Живчана јайица* (*Стил и језик српских писаца*, стр. 121-182); Доживљеност у приповијетачкој прози Вељка Петровића (*Стил и језик српских писаца*, стр. 183-205); О три приповијетачке стилско-језичке карактеристике Ранка Павловића (*Стил и језик српских писаца*, стр. 206-230); Двозначност (не)оглашавања демократије у роману Горана Петровића *Исход шаванице која се љусти* (*Стил и језик*

српских писаца, стр. 231–251); О Досејкама и наивностима из децејез свети Јована Јовановића Змаја (*Стил и језик српских писаца*, стр. 252–282); Место Црњанских Сеоба у језичкостилској типологији модерног српског романа (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 43–73); Специфичности Ненадићевог *Дорошеја* у језичкој типологији модерног српског романа (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 75–102); Типови туђег експресивног говора у *Коренима* Добрице Ђосића (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 103–134); Стилистика прича о ријечима Мира Вуксановића (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 135–161); Поступци стилске пререгистрације у Тохољевим приповијеткама (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 163–190); Специфични поступци пререгистрације у роману *Кукавичја пила* Лабуда Драгића (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 191–215); Братићеве приче са басновитом алегоријом као доминантом (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 217–238); Доминантни стилски поступци у роману *Осмех* Тихомира Левајца (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 239–272); Језичко-стилске особине исказивања етничко-вјерских контраста у Ђошићевим причама (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 273–293); Глаголски облици с претериталним значењем у приповиједи *Уклевана* Григорија Божовића (*Стилске доминанте српских прозних писаца*, стр. 295–310); О језику и стилу јед(и)не збирке прича о дједи у грађанском рату у Босни и Херцеговини (*Србистички огледи*, стр. 253–265); Романи Драгослава Михаиловића између књижевног и језика књижевности (*Стилистиком кроз белетристику*, стр. 13–29); О структури и стилистици реченице у *Ситничарници код срећне руке* Горана Петровића (*Стилистиком кроз белетристику*, стр. 31–51); Асиндетске реченице као језичко-стилска доминанта приповиједака Јована Радуловића (*Стилистиком кроз белетристику*, стр. 53–74); О карактеристичним микро и макростилистичким особинама прича Григорија Божовића (*Стилистиком кроз белетристику*, стр. 75–92); Стилско-језичке доминанте збирке прича *Циганско гробље* Живојина Павловића (*Стилистиком кроз белетристику*, стр. 93–109).

Драма је истраживана у следећим огледима:

Језик и стил Радовићевих драмских текстова за дјецу (*Српски писци у озрачју стилистике*, стр. 313–352); Доминантне стилско-језичке особине драма Душка Ковачевића (*Стилистиком кроз белетристику*, стр. 151–184).

У импровизованом регистру наводимо имена аутора чија су дела обухваћена Ковачевићевим интегралностилистичким истраживањима, при чему смо „регистар” имена поделили у три „подрегистра” (поезија, проза, драма):

Поезија обухвата 31 аутора:

Бабић, Недељко; Баковић, Благоје; Бакрач, Милица; Бећковић, Матија; Богдановић, Предраг Ци; Витезовић, Милован; Војводић, Момир; Вукановић, Алек; Вукосављевић, Сретен; Ђорђевић, Бора; Јеврић, Даринка; Костић, Зоран; Костић, Лаза; Крњевић, Вук; Лалић, Иван В.; Луковић, Предраг Бајо; Миљковић, Бранко; Мркаљ, Сава; Пајић, Петар; Петровић Његош, Никола I; Петровић Његош, Петар II; Петров Ного, Рајко; Принцип,

Гаврило; Радовић, Душан; Ракитић, Слободан; Ршумовић, Љубивоје; Сладоје, Ђорђе; Тешић, Милосав; Тодоровић, Мирољуб; Трифуновић, Душко; Шантић, Алекса.

Проза обухвата 38 аутора:

Андрић, Иво; Анушић, Анђелко; Бајовић, Бранко Брђанин; Божовић, Григорије; Братић, Радосав; Вуковић, Мироје; Вуксановић, Миро; Дедијер, Јевто; Драгић, Лабуд; Дучић, Јован; Јовановић, Јован Змај; Капор, Момо; Караџић, Вук; Кеџмановић, Владимир; Куленовић, Скендер; Левајац, Тихомир; Марковић, Радован Бели; Митров Љубиша, Стефан; Михаиловић, Драгослав; Ненадић, Добрило; Павловић, Живојин; Павловић, Ранко; Пајић, Петар; Петровић, Вељко; Петровић, Горан; Радуловић, Јован; Рисојевић, Ранко; Росић, Тиодор; Савић, Милосав; Сарић, Петар; Селимовић, Меша; Сремац, Стеван; Стевановић, Видосав; Стојановић, Мирољуб; Тохол, Мирослав; Ћопић, Бранко; Ћосић, Добрица; Црњански, Милош.

Драма обухвата 2 аутора:

Радовић, Душан; Ковачевић, Душан.

У приказаном регистру има 69 аутора (Петар Пајић је заступљен и са поезијом и са прозом, Душан Радовић и са поезијом и са драмом). Међутим, знатно је више истражених књижевних текстова јер су ствараоци били различито корпусно заступљени – поједини са једним текстом, а поједини са више текстова. Запажа се да су у сва три подрегистра укључени писци дечје књижевности: (1) поезија – Душан Радовић, Душко Трифуновић, Милица Бакрач; (2) проза – Јован Јовановић Змај, Тиодор Росић, Жељко Пржуљ; (3) драма – Душан Радовић.

Теоријско-методолошки концепт према коме су спроведена истраживања у овој, као и претходним Ковачевићевим стилистичким остварењима, припада интегралној стилистици. О стилематичко-стилогеном типу стилистичке анализе Ковачевић је говорио у уводним и завршним коментарима својих књига, као и у појединим радовима, посебно у уводном поглављу књиге *Стилске доминанције српских прозних писаца* (стр. 7-41), односно у завршном поглављу књиге *Српски стилстичари* (стр. 283-317). Наводимо кључне поставке интегралности стилистичког приступа књижевном тексту:

(1) „Ако је књижевност вербална умјетност – а јесте – онда анализа сваког књижевног дјела мора – првенствено на основу језичких критеријума – покушати дати одговор на питање који то аспекти употребе језика књижевном дјелу дају статус умјетничког. Друкчије речено, у анализи књижевног дјела увијек је присутно и питање шта је то *differentia specifica* језика књижевног дјела која омогућава да га схватимо и прихватимо као умјетничко.” (*Стил и језик српских писаца*, стр. 7)

(2) „Језичке јединице посматране са стилематично-стилогеног аспекта могу бити троврсне: а) *само стилематичне* (када је јединица формално онеобичајена, али та формална онеобичајеност не производи умјетнички ефекат, б) *само стилогене* (када је у питању општеупотребна језичка

јединица, јединица уобичајене језичке структуре, али умјетнички врло валентна, [...]) и в) и *стилематичне и стилогене* (када језичка јединица има и онеобичајену форму и умјетничку врједност).” (*Стил и језик српских писаца*, стр. 7–8)

(3) „Укључивање у стилематично-стилогену анализу и поетских и прозних и драмских текстова показује у чему се дати текстови језичко-стилски подударају, а у чему разилазе, који се критеријуми анализе показују општестилистичким, а који су специфичност само поезије, само прозе или само драме. На тај начин показују се како стилистичке универзалности тако и стилистичке особености поетске функције реализоване у тим трима врстама књижевноумјетничких дјела.” (*Стилистичком кроз белетристику*, стр. 8)

Као и претходне Ковачевићеве стилистичке публикације, књига *Стилистичком кроз белетристику* има и теоријски и теоријско-емпиријски значај. У наставку ћемо представити огледе који су у њеном саставу.

На почетку књиге и уједно поглавља посвећеног прози налази се студија која говори о (међу)односу језика књижевности и стандардног језика на основу језика романеског опуса Драгослава Михаиловића. Од времена Вука Караџића до шездесетих година двадесетог века прозни писци доследно су у ауторском говору употребљавали стандардни језик, а у говору ликова могао се наћи нестандардни идиом (најчешће дијалекат). Михаиловићеви романи напуштају такву традицију, а њихова прекретничка улога огледа се у томе што сваки од шест романа успоставља другачији однос са стандардним језиком. Први део ове студије показује како се на том плану испољавају сличности и разлике између анализираних шест романа. Међуоднос стандардног језика и језика Михаиловићевих романа у другом делу студије осветљен је кроз једну синтаксичку конструкцију која је карактеристична за сва његова романескна остварења. У питању је зависноскожена реченица с везником *колико*, „која својим актуелним стандарднојезичким статусом на најбољи начин ’осликава’ Михаиловићев ’прагматички поглед’ на књижевни језик и језик књижевности” (стр. 23). Закључује се следеће: (1) да су „превртничку улогу” у лингвистичкој типологији српског романа „на различите начине одиграла прва три [Михаиловићева] романа: *Кад су цветале џикве*, *Петријин венац* и *Чизмаши*”; (2) касније је писац извршио „властити језички обрт - употребљавајући књижевни језик као језик књижевности у три своја посљедња романа: *Гори Морава*, *Злоћвори* и *Треће пролеће*” (стр. 27).

Оглед о структури и стилистици реченице у роману *Ситничарница „Код срећне руке”* Горана Петровића доноси сазнања о одликама на којим се заснива стилско савршенство Петровићевог језичког израза. Структурно-стилистичке доминанте на којима се заснива реченица у овом роману јесу амплификација и еквивалентност. Стилематична структура Петровићевих ампликативних реченица може се описати према следећим критеријумима: а) критеријум (не)хомофункционалности нагомиланих јединица, б) критеријум типа нагомиланих језичких јединица,

в) критеријум типа нагомилавања језичких јединица, г) критеријум начина творбе текста или дискурса” (стр. 33). У реченицама и (микро) дискурсима Петровићевог романа остварују се различити типови еквивалентности: „а) анафорска еквивалентност (понавља се иста језичка јединица на почетку више клауза или реченица), б) полиптотонска еквивалентност (понавља се иста језичка јединица или њен дио у различитим морфолошким формама унутар сваке од клауза или реченица), в) прстенаста еквивалентност (понавља се иста или дјелимично модификована јединица у почетној и завршној клаузи или реченици), г) реитерацијска ’пилонска’ еквивалентност (понавља се најмање двапут структурно ’чворишна’, ’пилонска’ компонента преко које се даље усложњава структура сложене реченице или микротекста), и д) амплификацијска еквивалентност (сложена реченица или микротекст развија се понављањем амплификацијских конектора унутар микродискурса)” (стр. 40). Ковачевић закључује „да језик Горана Петровића припада Вук-Андрићевој линији књижевног језика у функцији језика књижевности”: његов израз усклађен је са стандардним језиком (стр. 48).

Следећи оглед доноси резултате анализе асиндетских реченица као стилске доминанте у приповеткама Јована Радуловића. Аутор полази од чињенице да асиндетизам (уз координацију) представља најкарактеристичнију особину конкретних стилова, а то су разговорни и књижевноуметнички. „Ако се за стилску доминанту Радуловићеве приповједачке прозе одреде управо структуре са асиндетским реченицама, међу којима су најбројније оне које чине асиндетску координацију, отвара се питање по којим се то битним карактеристикама Радуловићева асиндетска реченица разликује од асиндетске реченице не само у књижевноумјетничком стилу (што ће рећи код других писаца) него и у језику уопште, што ће рећи у (пре)осталим функционалним стиливима, разговорном посебно” (стр. 53). Невезничка реченица у прози овог књижевника има статус доминанте због језичко-стилске самосвојности и/или иновативности, дакле, висока фреквенција није довољан основ за издвајање доминанте. Резултати овог Ковачевићевог истраживања омогућавају да се унапреди виђење синтаксичко-семантичког и стилистичког статуса јукстапонираних реченица у језику и књижевноуметничком стилу. Радуловић остварује пет иновативних структурно-семантичких типова асиндетских реченица: „1) у чијим се клаузама комбинује приповједачки и управни као говор лика, 2) у чијим се клаузама комбинује приповједачки и слободни неуправни говор, 3) чије клаузе репрезентују реченице различитог функционалног циља или сврхе, 4) у којим се комбинују клаузе изражене предикатским и неглаголским исказима, и 5) чије асиндетске клаузе омогућавају позиционо ’уметање’ у структуру друге асиндетске клаузе” (стр. 71). Издвојени типови сведоче да се асиндетске реченице приоритетно структурирају према принципима текста, а не према принципима сложене реченице. „Анализа је такође показала да Јован Радуловић често у структуру поликлаузалних асиндетских

реченица из семантичких и/или стилских разлога укључује у мезофоричку или епифоричку позицију једну синдетску клаузу, творећи тако асиндетско-синдетске реченице, које и представљају поредбену основу за проглашење асиндетских реченица стилском фигуром” (стр. 72).

Студија посвећена прози Григорија Божовића доприноси да се његово стваралаштво осветли са лингвостилистичког аспеката, са којег је најмање проучавано. У Божовићевим причама (на корпусу збирке *Мој дивни Колашин*) анализирају се две групе језичко-стилских поступака – микростилистички и макростилистички поступци. Микростилистички поступци односе се на: (1) унутарлексемски састав, тј. на фолошке или творбено-морфолошке поступке јер „лексеми статус стилематичне (тј. структурно онеобичајене у односу на њен стандардни облик) по правилу задаје граматичка морфема или њен фонемски дио” (стр. 90); (2) употребу лексеме у синтаксичкој конструкцији јер најмања јединица у којој се постиже стилски ефекат (тј. у којој се може идентификовати стилогеност) јесте реченица, а може бити и синтагма. Макростилистички поступци односе се на надреченични и текстовни план – то су поступци остваривања стилематичности (специфичне форме) минималног текста, која резултира стилогеношћу (уметничком вредношћу) датог текста. „Минималним текстом у раду је сматран текст састављен од најмање двије смисаоно обједињене интерјунктурне јединице – два исказа или реченице” (стр. 91). Анализирани су следећи типови микростилистичких поступака, издвојени на основу варијантног облика лексеме: (1) придеви одређеног и неодређеног вида; (2) пуни и контрахирани заменички облици; (3) прилошки, предлошки и придевско-заменички облици са и без покретног вокала; (4) ијекавски облици речи. Од макростилистичких поступака анализирани су: (1) употреба слободног неуправног говора; (2) поступак парцелације реченице. „Оба поступка представљају чисто стилистичке поступке, ослобођене свих елемената граматикализације” (стр. 91).

Поглавље о прози затвара анализа стилско-језичких доминанти у збирци прича *Циџанско гробље* Живојина Павловића, при чему су обухваћене доминанте на нивоу збирке у целини и на нивоу појединачних прича. У овом Павловићевом делу постоји једна микростилистичка доминанта – честа употреба амплификације као стилске фигуре. Остале доминанте остварене на нивоу збирке јесу макродискурсног типа, а могу се најопштије разврстати на (1) ономастичке, (2) композиционе, (3) нараторске и (4) репрезентолошке. Најуочљивију доминанту која повезује све приче чине топоним *Врановац* и микропоним *Циџанско гробље*. „То су својеврсни кохеренцијски елементи свих прича ове збирке, с тим да *Циџанско гробље* има и статус симбола” (стр. 108). Прстенаста композиција представља другу доминанту која функционише као интегративна карактеристика збирке (повезане су прва и завршна прича), као и појединих прича. „Павловић је половину прича [...] обликовао прстенастом композицијом, при чему се у стварању прстенасте композиције користио

различитим синтаксичко-стилистичким поступцима” (стр. 108). У свих десет прича остварује се хомодијегетичко приповедање, при чему се у девет прича јавља ЈА-форма, а у једној МИ-форма. „Језичко-стилске особине, с обзиром на саоднос ауторског и туђег говора, у девет Павловићевих прича са ЈА-формом приповиједања зависе прије свега од тога да ли је хомодијегетички приповиједач означен као представник обичног народа, или пак наратор није означен као припадник народних сељачких и радничких слојева друштва” (стр. 108). У погледу типа језика књижевности приче се могу разврстати у три групе: (1) приче с нараторским као ауторским говором написане стандардним језиком; (2) приче у којима је нараторски (ауторски) говор реализован стандардним језиком, а говор ликова нестандардним идиомом (у форми управног говора); (3) приче с нараторским говором који није истовремено и ауторски, написане нестандардним идиомом.

Поглавље „Стилистика поезије” почиње лингвостилистичком анализом песме *Тако је певао Орфеј* Ивана В. Лалића, једне од најзначајнијих аутопоетичких песама овог ствараоца. Песма је изострофична и изосилабична – састоји се од четири квинте, са једанаестерачким стиховима, који су у свакој строфи истоврсно римовани по обрасцу *abaab*. Анализа показује следеће: (1) еквивалентност представља „основно структурно начело како различитих делова песме тако и песме у целини – потврђују је и изострофичност, и изосилабичност, и строфична хоморимност” (стр. 114); (2) еквивалентност је „темељна карактеристика међуодноса лексичких и синтаксичких јединица у структури делова песме и њене целине” (стр. 114); (3) „паралелизам као еквивалентност [јесте] основно структурно начело Лалићеве песме *Тако је певао Орфеј*” – захваљујући томе, ово поетско дело представља „више него добар репрезентант ’засићене’ поетске функције језика” (стр. 114); (4) рима и полисиндетон спадају у најизразитије (формалне) лексичко-синтаксичке паралелизме базиране на еквивалентности; (5) заступљен је уобичајени (препозитивни) распоред атрибута у супстантивној синтагми, међутим, чешћи је неуобичајени (постпоновани) положај атрибута (стилска фигура анастрофа); (6) „анастрофичне синтагме ’разасуте’ су по целој песми *Тако је певао Орфеј* и безизузетно су не само стилематичне (структурно онеобичајене) него и стилогене (естетски валидне)” (стр. 115); (7) „примери анастрофе показују да кохезивне (синтаксичке) везе прерастају у кохеренцијске (семантичке, смисаоне) везе” (стр. 116). Ковачевић запажа да за „савршену” песму није довољно „структурно ’савршенство’ песме” јер „мрежа паралелизама” на којој почива „строга кохезивна структура песме” на својеврстан начин „захтева еквивалентну кохеренцијску структуру песме” (стр. 116).

Посебно инспиративан оглед, као што је инспиративан и поетски текст који се разматра, јесте оглед о песми *Зимска молитва за Улог* и за свих седамнаест његових *стиановника* Ђорђа Сладоја, састављеној од 74 стиха (збирка *Манастирски башишован*, 2009). Улог је град са знаменитом историјом, који је након дугог демографског, административног,

стратешког и просветног напредовања дошао до краја развојног пута, када је остао без свих стечених привилегија, али и без житеља. Овај Ковачевићев чланак осваја читаочеву пажњу не само издвајањем уметничких вредности Сладојевог поетског остварења него и предочавањем снажног завичајног осећања и својеврсног културног завештања, по чему песма *Зимска молишва за Улог и за свих седамнаести његових стиштовника* остаје у мислима и осећањима читаоца – ако он „може” или „уме” да доживи све нијансе богатог света који песма сугерише. Песник је слику Улога дао из садашње перспективе, што потврђује презентски облик свих глагола у песми, док само један глагол има императивни облик (у последњем стиху: [Боже] *помози* да се Улог из снега искобеља). „Пјесма је сва у елегичном тону, у упечатљивим фигуративним сликама, прављена по моделу амплификацијски структурисаног страмбота и/или октаве, са врло наглашеним осјећањем поштовања и љубави према Улогу, коме су историјске околности и бијела куга донијели статус града у нестајању” (стр. 130). Сладојев језички израз одликује се наглашеном експресивношћу и богатом фигуративношћу. Заступљене су фигуре: анафора, инвокација, анастрофа, синхиза, паралелизам, хијазам, епитет, персонификација, метафора, хипотипоза. Јавља се и један оксиморон (*За наше ничије куће* и *похарана села*).

За многе читаоце биће интересантан рад о дечјој поезији Душка Трифуновића јер, поред тога што доноси нова научна сазнања о језичко-стилским одликама књижевности за децу на корпусу једног ствараоца, овај чланак отвара и теоријска питања о уметничкој вредности „примењене музичке поезије”. Наиме, Трифуновић је написао бројне текстове који су постали општепознати у интерпретацији популарних музичких група, а да се не зна да је он аутор тих текстова. Вероватно из тог разлога научна истраживања нису обухватила његово (веома обимно) поетско стваралаштво за децу. Ковачевић исправља тај пропуст досадашње научне рецепције Трифуновићевих остварења намењених деци тако што анализира језичко-стилске одлике репрезентативног узорка његових песама са школским темама и то оних песама чију структурно-семантичку доминанту чине језичке игре. Анализа је показала да се језичке игре заснивају на следећим језичко-семантичко-стилским категоријама: (1) хомонимија; (2) полисемија; (3) антиметабола; (4) парадокс; (5) неологизми; (6) идиоматизација и/или фразеологизација; (7) жаргонизација. Стилематичко-стилогене одлике дечје поезије Душка Трифуновића доприносе да Трифуновићев поетски говор „истовремено казује и више и мање од нормалног, стандардног изражавања”, првенствено помоћу „скривања и удаљеног асоцирања, алузије и мимикрије, необичног поређења и досјетке [Стеван Тонтић]” (стр. 145).

Књигу затвара студија која има и теоријски и емпиријски значај, а која говори о доминантним језичко-стилским одликама драмских текстова Душана Ковачевића. На теоријском плану даје се допринос стилистици драмског текста, која је остала „занемарена” у досадашњим и

лингвистичким и књижевнотеоријским истраживањима. Објашњавају се узроци таквог стања: (1) специфичан функционалностилски статус - драма може да буде и подстил у оквиру књижевноуметничког стила, као и жанр у оквиру прозног и поетског подстила; (2) специфичан књижевногенолошки статус - драма је, за разлику од других књижевних родова, намењена за сценско извођење, али истовремено представља и књижевни текст; (3) специфичан однос драмског дијалога према разговорном функционалном стилу - драмски „дијалог у акцији” сличан је „природном” дијалогу, али се не може изједначити са њим; (4) драма је својеврсни „двотекст” - драма осим конверзационог сегмента садржи и дидаскалије. Узевши све специфичности драме у обзир, аутор је теоријски поставио категорије на којима се темељи лингвостилистичка анализа драмског књижевног „двотекста”, што је применио у емпиријском истраживању. Корпус чини седам драмских текстова Душана Ковачевића, а доминантне језичко-стилске одлике разврстане су на следеће категорије: (1) специфичност деиксе; (2) однос дијалога и типова туђег говора; (3) улога дијалога у говорној карактеризацији ликова; (4) реитерација и апосиопеза у дијалогу; (5) досетке у дијалогу. Индивидуалност и препознатљивост драмског језика овог ствараоца огледа се у специфичној реализацији наведених нужних (општих) језичких драмских карактеристика.

Да закључимо. Књига *Стилистиком кроз белеџиристику* Милоша Ковачевића, која је почетком 2022. године објављена у Друштву за српски језик и књижевност Србије (Београд), осветљава идиолекте српских књижевника чија су дела остварена у различитим књижевним родовима/врстама, односно различитим подстиловима/жанровима књижевноуметничког стила.

Ово интегралностилистичко остварење надовезује се - и теоријско-методолошки и корпусно - на претходних шест Ковачевићевих књига о језику и стилу српских писаца: (1) *Стилска значења и зрачења* (2011); (2) *Лингвостилистика књижевног текста* (2012); (3) *Српски писци у озрачју стилистике* (2013); (4) *Стил и језик српских писаца* (2015); (5) *Стилске доминанте српских прозних писаца* (2019); (6) *Поезија у стилистичком кључу* (2020).

Сва разматрања уврштена у публикацију *Стилистиком кроз белеџиристику* карактерише јединство теорије и емпирије. У свих девет студија доносе се описи и објашњења стилских доминанти на којима се темељи литерарност конкретног текста/опуса, као и уметничка индивидуалност конкретног писца.

Ковачевић је овом, као и својим претходним стилистичким књигама, показао да анализа употребе језика у књижевном тексту, за разлику од свих других употреба, захтева да се испита и стилематичност и стилогеност, при чему се (1) структурне специфичности језичких јединица посматрају у нераздвојној вези са (2) њиховом уметничком вредношћу. Интегралностилистичка анализа прозних, поетских и драмских дела

показује у којим се стилематично-стилогеним параметрима (1) подударају и (2) у којим се разликују та три типа књижевног текста. Другим речима, долази се до језичко-стилских критеријума: (1) који у анализи функционишу као општестилистички; (2) који су везани само за прозу, поезију, драму. Ковачевић је на тај начин читаоцу пружио увид и у (1) „стилистичке универзалности” и у (2) „стилистичке особености” реализације поетске функције језика у прози, поезији и/или драми.

Ковачевићева стилистичка истраживања – спроведена на корпусу уметничких, неуметничких и функционалностилистички интерферирајућих текстова – доводе до сазнања: (1) да се подручје лингвостилистике проширује на све типове текстова, тако да се ова научна дисциплина тематски готово подудара са лингвистиком текста/дискурса; (2) да критеријуми лингвостилистике превазилазе критеријуме стилематичности и да их треба комбиновати не само са критеријумима стилогености него и са функционалностилистичким критеријумима, као и са свим критеријумима литерарне лингвистике. Наведена запажања Ковачевић је изнео пре десетак година поводом једне од својих публикација (в. *Стилска значења и зрачења*, стр. 272).

Ако се узме у обзир да стилистичка анализа представља неизоставни део тумачења књижевног текста, онда ће ова, као и досадашња Ковачевићева интегралностилистичка тумачења српске белетристике, бити од велике помоћи наставницима у основним и средњим школама при методолошком и методичком конципирању часова књижевности. Осим тога, ако се узме у обзир вишеструка корелација критеријума – лингвостилистичких, других лингвистичких, затим, функционалностилистичких, књижевностилистичких и литерарнолингвистичких – онда ће публикација *Стилистиком кроз белетристику* бити научни ослонац свим проучаваоцима стила у књижевноуметничком тексту, али и у језику уопште (у свим његовим регистрима и жанровима).

Примљен: 22. фебруар 2022. године
Прихваћен: 1. новембар 2022. године